

Yeni bir dönem açılıyor: Mali çöküş, depresyon, sınıf mücadelesi

Devrimci Marksizm Yayın Kurulu

*“Uzun vadede bu felâket konusunda suçun nasıl dağıtılacağı çok şeyi belirleyecektir. İşte bu, önemli bir entelektüel savaşın kazanılabileceği ve kazanılması gereken bir alandır. Kapitalizmin savunucuları iki tür eleştiriyiyle uğraşmak zorundadır.” (“Capitalism at bay”, **The Economist**, 18 Ekim 2008, s. 13)*

Kapitalizm bir kez daha insanlığı dehşet verici bir felâkete doğru sürüklüyor. Eylül-Ekim aylarında dünya çapında yaşanan mali çöküş sadece ekonomik alanda değil, politik, ideolojik ve askeri alanlarda da dünyanın yepyeni bir döneme girmesiyle sonuçlanacak. Ekonomik alanda tahribat finans piyasalarını çoktan aştı, üretim ve yatırım alanlarına sıçradı. 1930’lu yıllarinkine benzer derin bir depresyonun ilk işaretleri ortaya çıkmaya başladı bile. ABD’de Ekim ayında otomobil satışları 2007 Ekim ayına göre % 32 azaldı. Bir zamanlar dünyanın en büyük otomotiv şirketi olan ama bugün iflasın eşiğine gelen General Motors’ın satışları ise neredeyse yarı yarıya düştü: % 45! Otomotiv sanayiinin ABD ekonomisinin yüreği olduğu düşünülünce, bunun etkilerinin ne kadar derin olacağı anlaşılabilir. Zaten durgunluk sanayinin bütününde de hissediliyor. ABD fabrikalarının ana

metallere (demir, çelik, alüminyum vb.) talebi Ağustos ayında % 12,5 geriledi. Bu, satışların yanı sıra yatırımların da baş aşağı gittiğinin iyi bir göstergesi. Bütün bunların sonucunda 2008 başında % 4,9 olan işsizlik Ekim’de % 6,5’e yükselmiş durumda. Tüketici güveni endeksi ise ilk kez oluşturulduğu 1967 yılından bu yana en düşük düzeyinde! Avrupa finans kapitalinin en önemli sözcülerinden, ultra “serbest piyasacı” *The Economist* dergisi dahi, yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi, durumu bir “felâket” olarak tanımlamaktan kaçınmıyor.

Ama konuyu sadece ekonomik alana yoğunlaşarak ele almak doğru olmaz. Trotskiy’in kavramına başvurarak denilebilir ki, “kapitalist gelişme eğrisi” tersine dönmüştür. Kapitalizmin tarihinde her bakımdan yeni bir dönem açılıyor. Modern tarihin üçüncü “Büyük Depresyon”una giriyoruz. İlk Büyük Depresyon 1872-1896 arasında yaşanmıştı. Bu isimle tanınan esas ünlü Büyük Depresyon’un ise 1929 New York borsa çöküşüyle başlayıp ABD’de 1940’a, Avrupa’da 1948’e kadar sürdüğü genellikle biliniyor. Geçtiğimiz Eylül ayı içinde önce ABD’de, ardından Avrupa’da finans piyasalarında ardı ardına yaşanan iflaslar ve devletleştirmelere paralel olarak dünyanın bütün borsalarında yaşanan çöküntü, belki de 1929 borsa çöküşünden de derin ve kapsamlı bir depresyonu gündeme getirecek.

Bu tür depresyonlar, kapitalist toplumun hayat sürecini altüst eder. O güne kadar istikrarlı görünen bütün yapılar birdenbire altüst olur. Kapitalizmin prestiji, kitlelerin günlük varoluşunun ihtiyaçlarına dahi karşılık veremediği için yerle bir olur. İdeolojik alanda büyük bir sarsıntı yaşanır. Politik alanda kitlelere o güne kadar “uç” ya da “aşırı” görünmüş olan bir dizi akım birdenbire daha inandırıcı bulunmaya başlar. Krizin derinliği işçi ve emekçi kitlelerini sefaletle (işsizlik, yoksulluk, açlık, evsizlik vb.) sürükleyeceği için sınıf mücadeleleri koşulların uygun olduğu ülkelerde keskinleşir. Her krizde olduğu gibi rekabet sadece sermayeler arasında değil ülkeler arasında da azar. Toplum gelgitlerle sarsılır. Büyük savaşlar gündeme girer. Kapitalizm kendine yeni yollar ararken sosyalizm de insanlığın gündemine girer. Eylül-Ekim 2008 işte böyle bir dünya tarihsel dönüm noktasıdır.

Her şeyden önce, “küreselleşme” denen çağın koşulları büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Dünya ekonomisinin yaşadığı derin kriz, hem emperyalist ülkelerde hem de Türkiye gibi emperyalizme bağımlı ülkelerde, burjuvazinin, kendi dolaysız çıkarlarını korumak üzere çok daha milliyetçi, çok daha korumacı, kapitalist devletin çok daha müdahaleci olduğu bir dizi ekonomik politikayı benimsemesini gerekli kılacaktır. Avrupa Birliği’nin bütünlüğü çok ciddi bir sınavdan geçecektir. Birliği oluşturan ülkelerin ortak bir para birimine (avro) sahip olanlarının dahi maliye sistemleri, bir ölçüde Avrupa Komisyonu’nun denetimine tâbi olsa da, esas olarak birbirinden bağımsızdır. Bu, Birlik çapında merkezkaç güçlerin ciddi etki yapacağı anlamına gelir. Her durumda, dünya muhtemelen büyük bloklara bölünecektir. Ekonomi politikasının bu yeni ihtiyaçları, politik alanda da milliyetçiliğe, ulusal devletlerin yüceltilmesine, hatta koşullar uygun olduğunda

faşizmin yükselmesine yol açacaktır.

“Küreselleşme” ve neoliberalizmin yerini devlet müdahalesinin alıyor olması, işçi hareketinde ve solda yaygın bir yanılsamaya yol açıyor: Devlet müdahalesi “Keynesçi refah devleti”nin geri gelişiyile özdeşleştiriliyor. 1945-75 arasının “Keynesçi refah devleti” olarak anılan türden devletçiliği bugün burjuvazinin gündeminde yoktur. Derin krizlerde, ki depresyon krizlerin en derini ve en uzunudur, sermaye ile işçi sınıfının çıkarları çıplak biçimde karşı karşıya gelir. Dolayısıyla, bugün burjuvaziden işçi sınıfı ve emekçilerin lehine politikalar beklemek eğer işçileri bilinçli olarak aldatmak değilse bütünüyle hayal görmektir. Bugün gündemde olan devletçilik başka tür bir devletçiliktir. Bir yandan sermayenin krizinin bir felâketle sonuçlanmasını engellemeye çalışırken, bir yandan da işçi sınıfının ve emekçilerin haklarına, kazanımlarına ve mevzilerine saldıracak bir devletçilik.

Peki, bu dönemde herhangi bir kapitalist devletin işçi sınıfına tavizler vermesi mümkün değil midir? Mümkündür. Ama işçi sınıfının dev mücadeleleri sonucunda mümkündür. Aynen 1930’lu yılların Büyük Depresyon’unda ABD’de *New Deal* veya Fransa’da Halk Cephesi altında olduğu gibi. Aynen 2001 krizinden sonra Arjantin’de olduğu gibi. Ama işlerin buraya gelebilmesi için işçi hareketinin önce burjuvazinin yüzünü “Keynesçi refah devleti”ne çevirdiği hayalini terk etmesi ve sermayenin taarruzuna karşı bir sınıf mücadelesi programı üzerinden harekete geçmesi gerekir. Mücadele bir yan ürün olarak işçi sınıfına ve emekçilere bir dizi reform getirebilir. Ama uluslararası işçi sınıfının bu krizi büyük yaralar almadan, Üçüncü Dünya Savaşı’nda heder olmadan geçebilmesi asıl devrimci bir politikaya bağlıdır.

Sınıf mücadeleleri de yeni bir döneme giriyor

Bu bizi sınıf mücadelesinin olanaklarına getiriyor. Bugün yaşanan gelişmeler, “serbest piyasa” ve özel mülkiyet üzerine kurulu kapitalist sistemin prestijine ağır bir darbe vuracaktır. Aslında bu şimdiden ortaya çıkmış bir sonuçtur. Gerek dünyada gerek Türkiye’de burjuva medyası kapitalizmi suçlayan, piyasaların hiç de güvenilir olmadığı sonucuna ulaşan, hatta olan biteni kapitalizmin iflası olarak niteleyen yorumlarla şimdiden dolmuştur. Bunun da ötesinde “Marx’ın haklı olduğu” konuşulmaya başlamıştır. Olan biten, kapitalizmin o kendinden son derece emin olduğu, kitleleri kendi etkinliğine ve gücüne inandırmakta zorluk çekmediği dönemin geri dönülmez biçimde kapanmakta olduğunu gösteriyor.

Böylece, yakın tarihin bir evresi bitmekte, bir başka evresi başlamaktadır. 1989 yılında Doğu Avrupa rejimleri ardı ardına çöktüğünde, 1991’de Sovyetler Birliği dağıldığında, kapitalizmin insanlığın önündeki tek alternatif olduğuna dair bir inanç dünya çapında yayılmıştı. Francis Fukuyama’nın ünlü “tarihin sonu” tezi tam da bunu söylüyordu: Mücadele bitmiştir ve kapitalizm ve burjuva demok-

rasisi (Fukuyama'nın dilinde "liberal demokrasi") sosyalizmle savaştan zaferle çıkmıştır. Bundan sonra sadece kapitalizm vardır. 90'lı yılların başında "tarihin sonu" tezinin dile getirdiği toplumsal psikoloji son zamanlara kadar baskındı. Solda dahi kolektif her tür çözüme karşı büyük bir kuşku vardı. Neoliberalizme, hele hele "kaçınılmaz" olduğu her gün başımıza kakılan "küreselleşme"ye karşı çıkanlar küçücük bir azınlık haline gelmişti. Küreselleşme karşıtı hareketin doğuşu ve Latin Amerika'daki isyan bu ruh durumunda gedikler açtı, ama işin esasını değiştirmede. İşte şimdi kapitalizmin özgüvenindeki sarsıntı ve kitlelerin gözü önünde yaşanan sistemik iflas ile birlikte bu dönem sona eriyor: "Tarihin sonu" tezi, savunucuları için yüz kızartıcı biçimde çökmüştür.

Bütün bunların bileşik etkisi altında önümüzdeki dönemde dünya çapında sınıf mücadelelerinde ciddi bir sertleşme yaşanması kaçınılmaz. Margaret Thatcher'da (1979) gerçek ve simgesel başlangıcını bulan neoliberal strateji 1989 Doğu Avrupa çöküşü sonrasında "küreselleşme" taarruzu biçimini almış ve evrenselleşmişti. Bütün bu dönem boyunca saldırı pozisyonunda olan burjuvazi idi. İşçi sınıfı ve bütün öteki emekçi katmanlar savunma halinde idi. Şimdi krizin derinleşmesi sınıflar arasındaki çelişkiyi daha da sertleştirecektir. Bir yanda burjuvazi 1974-75 resesyonuyla başlayan ve onyıllardır süregiden uzun krizinin yükünü bugüne kadar bütünüyle işçi sınıfının ve emekçilerin sırtına yükleyememiş olmanın hırsıyla ve depresyonun sıkıştırmasıyla saldırısını azdıracaktır. Devletin gücü, milliyetçi ideolojinin zehri, faşist gruplar ve çeteler, hepsi işçi sınıfını ve müttefiklerini belirleyici bir yenilgiye uğratmak için kullanılacaktır. Ama öte yanda, artan işsizliğe, düşen ücretlere, insanların düpedüz aç kalmasına, sosyal hakların radikal biçimde kısılmasına tepki içindeki işçi sınıfı ve emekçi yığınlar, koşulların uygun olduğu her yerde kitlesel biçimde mücadeleye girecek, burjuvazinin politikalarına meydan okuyacak ve gelişmelere bağlı olarak devrimci ataklara kalkışacaktır. Bu mücadelelerin başarıya ulaşması elbette birçok faktöre bağlıdır; ama her şeyden çok devrimci işçi sınıfı partilerinin zamanında ve yeterince güçlü biçimde inşa edilip edilemeyeceğine ve bu inşa sürecinin uluslararası proleter devrimci bir önderlikle taçlanıp taçlanmayacağına bağlıdır. Sınıf mücadelesinin kendisi her halükârda mutlaka sertleşecektir. Tarihte derin ekonomik krizlerle sınıf mücadelesi arasındaki ilişki hiçbir mekanik açıklamayla kavranamayacak kadar karmaşık olmuştur. Bundan dolayı, her bir ülkede eğilimlerin saptanması ancak o ülkenin somut koşullarının incelenmesi sonucunda mümkün olacaktır.

Mali çöküş ve ideolojik çöküş

Mali çöküşle birlikte, neredeyse otuz yıldır toplumda estirilen rüzgâr terine dönüyor. Bu arada bütün bir dönem boyunca beslenen, körüklenen, monolitik bir sesle topluma yayılmaya çalışılan bir dizi düşünce de tarihin çöplüğünde hak

ettiği yere doğru yol almaya başlıyor. İnsanların maddi varlığı düşünsel hayatın kalıplarını belirler. Mali çöküş, aynı zamanda ideolojik efsanelerin çöküşü ile el ele yürüyor.

Çöken ilk efsane, kapitalizmin, çöktüğü iddia edilen sosyalizme göre karşılaştırılmaz derecede etkin, başarılı, verimli bir sistem olduğu, kaynakları gayet rasyonel biçimde kullandığı, piyasaların bazı kısmi aksaklıklara rağmen her zaman mümkün olan en iyi sonuca ulaşmada en iyi araç olduğu yolundaki, kapitalizmle yaşıt burjuva efsanesidir. Bugün piyasalar, kısmi “aksaklıklar”, “başarısızlıklar” falan bir yana, kendi dinamikleriyle ulaştıkları noktada bütünüyle çökmenin eşiğine gelmiştir. İnsanlık, bu işleyişin sonucunda muhtemelen işsizlik, yoksulluk, evsizlik, sosyal hizmetlerin çöküşü, hatta açlık biçimleri altında büyük acılar çekecektir. İnsanlığın üretici güçlerinin 21. yüzyılın başında ulaştığı noktada bu, bütünüyle akıl dışı bir sistemin varlığının açık kanıtıdır!

İkinci zayıf, solda da sayısız ideologun paylaştığı, “küreselleşme”nin sağlıklı, gülbüz, dört dörtlük bir gelişme içinde, önüne geleni düzleyen bir silindir gibi yürümekte olduğu iddiasıdır. Marksistler uzun süredir bunun bütünüyle bir efsane olduğunu, “küreselleşme” denen sınıf taarruzu stratejisinin kapitalizmin uzun krizinin çelişkilerinden muzdarip olduğu gibi kendi gelişmesi içinde de büyük çelişkiler yarattığını, kaçınılmaz olmak bir yana, esas, çöküşünün neredeyse kaçınılmaz olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Bu tartışma aslında daha da büyük bir çağ tartışmasının uzantısıdır. 1989-91 aralığında Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği’nin çöküşünden sonra dünya solunun sosyalizmi bütünüyle terk etmeyen akımları bile sosyalizmin krizde olduğuna, kapitalizmin ise sağlıklı bir gelişme gösterdiğine inanmışlardı. Sadece Türkiye’de değil, uluslararası planda dahi, kapitalizmin en az sosyalist hareket kadar büyük bir krizin içinden geçmekte olduğunu tekrarlamaktan yorulmayanlar bir avuçtu. Bugün bu tartışma da kapanmıştır.

Sonuca bağlanan bir başka tartışma da kriz konusundaki tartışmadır. Marksizmin derin içgörülerinden haberdar olmayanlar ve Marksizmden vazgeçenler kapitalizmin artık krizlerini kontrol altına alabildiği hayalini uzun süredir yaymaktaydılar. Oysa, kapitalizmin çelişkileri, hiçbir iktisatçının bilgeliğiyle, hiçbir devletin gücüyle kontrol altına alınamayacak kadar asli çelişkilerdir. Bugün Marksistlerin iddiasının doğruluğu açıklıkla ortaya çıkmış durumdadır.

Bu düşünce tarzı daha çok sol liberalizm alanından çıkmıştır. Ama içinden geçmekte olduğumuz dev mali kriz ulusalcıların dünya görüşüne de büyük bir darbe vurmuştur. Hatırlayanlar olacaktır, 1997’de Asya ülkeleri dünya kapitalizmin krizinin yarattığı çelişkilerin basıncı altında büyük bir ekonomik çöküntüye girdiğinde, bütün dünyanın kapitalizmin doğasından hiçbir şey anlayamamış komplocuları gibi bizim ulusalcılar da bu krizi ABD emperyalizminin Asya’yı hakimiyet altında tutmak için imal ettiğini ileri sürmüşlerdi. Aynı şey Türkiye’nin 2001 krizi için de söylenmişti. Bunların dünya görüşü, kapitalizmin kendine özgü

yasalarının ve çelişkilerinin olmadığı, her şeyin ABD komplosu olduğu temelinde yükselen paranoyak bir görüştür. Şimdi bunlara bir soru yöneltmenin zamanıdır: ABD emperyalizmi kendi kendine de komplo mu hazırladı da bugün ABD finans sistemi yok oluşun eşğine geldi?

Müsademe-i efkâr da sınıf mücadelesidir!

Devrimci Marksizm, ilk sayısında çıkış manifestosu olarak okunabilecek “Başlarken” başlıklı yazısında amacını şöyle tanımlamıştı:

Amacımız emperyalizm ve kapitalizmin düşünürleriyle fikri bir savaşa girmek. Eskilerin deyimiyle, düzenin temsilcileriyle bir “müsademe-i efkâr”a, bir fikirler savaşına giriyoruz.

Amacın ne kadar doğru tanımlandığı, Avrupa finans kapitalinin sözcülerinden *The Economist*'in bir başyazısından bu yazının başında alıntılarımız pasajda görülebilir. Uluslararası burjuvazinin bu iddialı ve bilinçli sözcüsü, bir “entelektüel savaş”tan söz ediyor, biz ise “müsademe-i efkâr”dan. Uluslararası burjuvazinin sözcüsü bu savaşın kazanılması gerektiğini söylüyor. *Devrimci Marksizm* olarak bu savaşa daveti kabul ediyoruz. Önümüzdeki sayıdan itibaren dünya kapitalizminin krizi bu derginin ana temalarından biri haline gelecektir.

Ama esas mücadele elbette politik alanda verilecektir. Bu mücadelenin konusu işçi sınıfının ve emekçi sınıf ve katmanların krizin yaratacağı sefaletten korunmasıdır. Bu, son tahlilde, sosyalizm için mücadele etmek demektir. Bu mücadelenin başarısı ise her ülkede devrimci işçi partilerinin inşasına ve bunları bir sosyalist devrimin dünya partisi ile, devrimci bir Enternasyonal ile taçlandırmaya bağlıdır.

İnsanlık üç büyük krizle karşı karşıyadır: kitleleri sefalete mahkûm etme tehdidini doğuran derin ekonomik kriz; başta emperyalizmin hedef tahtasına oturan halklar olmak üzere insanlığı kan ve ölümle tehdit eden emperyalist sürekli savaş ve bunun ileri biçimi olan bir Üçüncü Dünya Savaşı; iklim değişikliğinin ürünü olarak ufukta beliren ekolojik yıkım. Bütün bunların müsebbibi emperyalist kapitalizmdir. İnsanlık, yeniden kendini ve uygarlığı ayakta tutmanın sosyalizmi bir ihtiyaç, bir zorunluluk haline getirdiği bir döneme giriyor.

Kriz nesnel koşulları olan bir olgudur. Ama sonucu, örgütlenerek mücadeleye giren işçi ve emekçi kitlelerden bağımsız değildir. Krizin ne yönde çözülebileceğini bu sınıf mücadeleleri belirleyecektir.